

Akateeminen koronakammio

Pääkirjoitus

Petteri Impola & Matti Roitto

Kulunut koronavirusvuosi 2020 on piinannut ihmisiä ympäri maapallon. Se on luonnollisesti vaikuttanut myös tutkijoihin ja tieteen tekemiseen. Eristäytyminen tutkimusyhteisöistä, spontaanien kohtaamisten puute, aineistonkeruumatkojen ja haastatteluiden peruminen ovat toistuvien etäpalaverien ja -opetuksen ohella tulleet tutuiksi. Kirjastojen ja arkistojen aukioloaikoja sekä aineistojen saatavuuksia on jännitetty, vaikka niiden toimintaa on yritetty järjestää poikkeusoloissa mahdollisimman hyvin. Opiskelijoiden hyvinvointiin on pyritty kiinnittämään huomiota välillä hyvin rajallisinkin resurssein.

Onneksi välttämättömät eristystoimet ovat tarjonneet – jopa hiukan yllättäen – myös ajoittaista työskentelyrauhaa tutkimuskammioihinsa vetäytyneille. Akateeminen hektisyys on joiltain osin hellittänyt, kun sähköposteihin ei ole odotettu välittömiä vastauksia toimistoaikataulujen puitteissa, eikä kuukausittain, jopa viikoittain, ole ollut mahdollisuutta matkustaa kokouksiin, seminaareihin ja konferensseihin. Onko ilmassa ollut jopa akateemisen vapauden tuulia, jotka ovat viime vuosina olleet vaarassa tyyntyä tiukan aikataulutuksen ja liian tutuiksi käyneiden tulosmittauspatteristojen puristuksiin? Oletettavasti muutama hyvä tutkimusideakin on syntynyt, kun tutkijat ovat saaneet olla tavanomaista enemmän omissa ajatuksissaan.

Toisaalta monille eristäytyminen kotitoimistoon on voinut viedä loputkin rauhan hetket, mikäli ympäröivät perhekiireet tai epäergonominen työpiste keittiön pöydällä eivät ole mahdollistaneet keskittymisrauhaa. Välillä yksinkertaisiinkin asioihin on mennyt paljon aikaa, ja on syntynyt väärinkäsityksiä, kun ongelmallista yksityiskohtaa ei ole voinut käydä tarkastamassa naapurihuoneen tutkijalta tai tuoda esiin kahvihuoneen jutustelujen lomassa. Ajatuksistaan hurmioitunut tutkija on voinut kirjoitusmaniassaan ajautua vältettävissä oleviin ylilyönteihin, kun yhteys tutkimushankkeen muihin jäseniin on ollut vaillinainen, eikä yhteisen lounaspöydän ääressä ole suunniteltu hankkeen seuraavia vaiheita.

Siksi kohti kevättä, kesää ja etenkin syksyn 2021 yliopistojen uutta lukukautta kohti suunnattaessa on tutkimus- ja opetustyötä tekevien haaveissa paluu tavanomaisempaan arkeen. Tulevina kuukausina ja vuosina tullaan muovaamaan sitä, mitä ”uusi normaali” tulee tarkoittamaan tiedeyhteisön kontekstissa. Esimerkkejä on ollut jo näkyvissä konferenssibisneksien osalta sekä tutkimus- ja opetusinfran puolella vaikkapa virallisissa etätyöpistesuunnitelmissa. Uudet ratkaisut tuovat myös haasteensa ja esimerkiksi etätyön työturvallisuus ja vakuutusasiat tulevat olemaan keskeisiä ratkottavia ongelmia.

Oletettavasti moni asia palaa varsin totuttuun, mikä olisi paikoin toivottavaakin. Etenkin kirjastoja ja arkistoja tiedontiloina sekä ihmiskontaktia tutkijan ja tutkittavan tai yhteistyökumppaneiden kanssa – kontaktiopetuksesta puhumattakaan – on vaikeaa korvata täysin digitaalisesti. Lisäksi on syytä pohtia, onko kaikkia akateemisia perinteitä ja tapoja syytä kumota vain siksi, että nyt on pakotettu mahdollisuus siirtyä ”uuteen normaaliin”. Digitalisaation mahdollistamat ja vasta koronan myötä suuressa mittakaavassa käyttöön otetut etäkäytänteet ovat tulleet osaksi arkea, mutta tarvitseeko jatkossa kaiken olla vain etänä, sinistä valoaan hohkaavien näyttöjen välityksellä tapahtuvaa kommunikointia. Perusteltua olisikin vanhojen ja uusien käytänteiden harkittu yhdistäminen, molempien hyviä puolia korostaen. Tämäkin vaatii huolellista suunnittelua, koska esimerkiksi hybridiopetus voi olla huomattavan kuormittavaa moninaisine haasteineen. Hätätilanteessa käyttöön otettujen toimintatapojen osalta palautetta ja kokemusta on syytä hyödyntää niin, että jatkossa poikkeuksellisen vahvaa resilienssiä ei ensi tilassa ulosmitattaisi tekijöiden selkänahoista.

Seminaareja ja konferensseja on yhä syytä järjestää kasvokontaktissa hienoilla kampusalueilla ympäri maailman, mutta mikään ei estä järjestämästä rinnakkaista etämahdollisuutta niille, jotka eivät ehdi matkustaa tai saa siihen rahoitusta. Jo nyt on huomattavissa, että pienempienkin seminaarien osallistujamäärät ovat olleet kasvussa, kun kynnyksellä osallistua kotikoneelta käsin on matala. Etäyhteydet ovat mahdollistaneet sen, että kotikonttorilta käsin voi seurata esimerkiksi lounastauon aikana etäkonferenssin keynote-puhujaa, ilman että on sosiaalista pakkoa osallistua koko monipäiväiseen ohjelmaan. Tämä voi madaltaa monitieteisyyden nimissä tapahtuvaa vuorovaikutusta, kun voi käydä vilkuilemassa naapuritieteenalaa tai oman tieteenalan etäisempää fraktiota, ilman että tarvitsee lähtökohtaisesti sitoutua sen enempään. Vaarana on tietysti se, että etäyhteyksin poimitaan vain alleviivatuimmat esitykset seurantaan, ja pienemmät sessiot tai tulevaisuuden kannalta mahdollisesti tärkeät vähemmän nimekkäät esitykset jäävät ilman yleisöä. Tällainen pelko on todennäköisesti kuitenkin turhaa, koska tutkimusaiheen ytimessä olevat tutkijat tulevat jatkossakin luultavasti matkustamaan paikan päälle tai osallistuvat etäyhteyksin yksityiskohtaisimpiin keskusteluihin. Ja eihän yleisömäärä ole itseisarvo, vaan tutkimus ja sen edistäminen itsessään.

Yhtenä onnistuneimpana esimerkkinä koronavuoden digitalisoitumisesta ovat väitöstilaisuudet, joita on kautta Suomen yliopisto ja tieteenalarajat ylittäen voinut kiitettävissä määrin seurata etänä. Väitöskirjan lukemisen ohessa väitöstilaisuudet ovat hyvä tapa tutustua aihepiiriin ja etenkin siitä käytävään kommunikatiiviseen keskusteluun. Etäseuranta on akateemisen yleisön lisäksi houkutelut jonkin verran normaalia enemmän suurta yleisöä ja siten lisännyt yhteiskunnallista vuorovaikutusta.

Tässä suhteessa etäyhteyksien yhdistäminen paikan päällä tapahtuvaan seurantaan rajoitusten puitteissa on edistänyt tutkimuksen avoimuutta ja tieteellisen tiedon saavutettavuutta. Etävaihtöksien muistona tähän numeroon olemme saaneet Attila Paksin, Matti Purasen ja Konsta Kajanderin syväluotaavat lektiöt.

Valitettavana koronavuoden käänköpuolena on ollut, eritoten vuosikausia ahkeroineen väittelijän näkökulmasta, juhllisuuksien latteus, jopa puuttuminen kokonaan. Akateemisen kulttuurin iloisimpiin kuuluvasta traditiosta, karonkkakulttuurista on pidettävä jatkossa huolta. Se on vaarassa taantua, mikäli totumme siihen, että sekin on yksi mahdollinen rahan- ja ajansäästökohte. Akateemisella uralla pitkään olleille karonkat saattavat tuntua joskus pakkopullalta, mutta erityisesti nuoremmille tutkijoille väitöspäivä perinteineen voi olla siihenastisen elämän ikimuistoisin hetki. Vastaavasti ensimmäinen vastavaihtös tai kustoksena toimiminen on yhtä lailla juhlistamisen arvoista. Juhlinnan työyhteisöllistä roolia ei pidä myöskään väheksyä.

Edellä mainitut ajatukset analogisten ja digitaalisten käytänteiden sujuvasta vuorovaikutuksesta vaativat korkeakouluilta panostuksia infrastruktuuriin. Valitettavasti uusvanha mantra siitä, että taloudellisesti voitaisiin muka panostaa vain ”laadukkaaseen sisältöön” seinien ja tutkimusfasiliteettien sijasta, on saanut säästöjen keppihevosen nostamaan päätänsä. Laadukas tieteellinen sisältö ei kuitenkaan synny tyhjistä ja humanistikin tarvitsee seinät tutkijankammioonsa.

Tutkijoista ja opettajista on tullut teams-zoom-meet-rintamien veteraaneja. Sopeutuminen uudenaiseen vuorovaikutukseen ja teknisiin haasteisiin päätehtävien ohella on ollut hämmästyttävän nopeaa. Tämä kaikki on kuitenkin ollut useimmille todella kuormittavaa. Digitaaliset perustaidot on jokaisen hallittava, mutta ei liene liikaa pyydetty, että esimerkiksi yhä useampiin luentosaleihin olisi integroitu laadukkaat tallennus- ja etäyhteyslaitteistot niin toimivasti, että niiden käyttö olisi vaivatonta, jopa huomaamatonta. Näin asiantuntija voi keskittyä osaamaansa aiheeseen, eikä tekninen säätäminen muodostu itseisarvoksi. Tämä koskee laajemminkin digitaalisen humanismin mukanaan tuomia haasteita uudistaa ja kehittää yliopistojen ja tutkimusyksiköiden käytössä olevia laitteita. Varsin yksinkertaisetkin tutkimusaineiston hallintaan tai analysointiin käytettävät ohjelmistot voivat olla yksittäiselle tutkijalle hyvinkin kalliita, mutta laajemmalle organisaatiolle keskitettyinä ratkaisuinä edullisia suhteessa saavutettuun hyötyyn. Lisäksi olisi yhä avoimemmin keskusteltava siitä, onko jokaisen humanistin osattava tulevaisuudessa koodata, vai pitäisikö tutkimusyhteisössä olla käytettävissä osaavampia ihmisiä, jotka olisi palkattu tekemään mittavia ja usein hyvin monimutkaisia digitaalisia aineistoanalyysijä. Luonnollisesti lopullinen analyysi, kontekstointi ja tutkimuksen raportointi jäisi varsinaiseen aihepiiriin erikoistuneille tutkijoille ja tutkimushankkeille itselleen, mutta teknisen työsuorituksen tekemisessä apuna voisi olla siihen erikoistuneita taitajia.

Luonnontieteiden puolella on ollut jo vuosikymmeniä selvää, että suuret ja spesifit tutkimuslaitteistot ja laboratoriot, kuten esimerkiksi hiukkaskiihdyttimet, tarvitsevat toimiakseen tutkijoiden lisäksi monenlaista osajaa huoltomiehistä alkaen. On selvää ja kaikkienensa hyväksyttyä, että tämä on niellyt paljon resursseja, mutta valitettavasti humanististen alojen digitalisoitumisessa muutaman avustavan käden, tehokkaan tietokoneen tai harvinaisen ohjelmiston hankkiminen muodostuu usein pullonkaulaksi.

Teknisiä toteuttajia ohjelmistojen tai alustojen tuottamiseen, niin sanotun *human lab* -aatteen puolelta ei useimmiten ole varaa hankkia. On totuttu liiaksi siihen, että ihmistieteiden tekeminen ei saisi maksaa sen enempää, kuin on tutkijan vuosipalkka ja muutamat matkakustannukset. Jos ja kun COVID-19 on jo pakottanut uudenlaisiin digitaalisiin käytänteisiin, on myös humanistien järkevää uskaltaa pyytää riittäviä resursseja uudenlaiseen tutkimukseen ja opetukseen. Uudet käytänteet eivät ole ilmaisia, mutta digitaalisille panostuksille saadaan lähitulevaisuudessa varmasti paljon vastinetta, kun nyt on päästy osittain koronankin siivittäminä vauhtiin.

Lisäluettavaa digitalisaatiosta eri näkökulmista tarjoaa tässä numerossa Anna Kajanderin seminaariraportti *Digital History in Finland IV* -seminaarista. Raportista käy ilmi, että monessa mielessä digitaalisen käänteeseen ihmistieteissä voidaan katsoa toteutuvan vasta sitten, kun tutkimushankkeet ja -ryhmät ovat aidosti monitieteisiä, esimerkiksi humanistien ja tietojenkäsittelytieteiden välillä. Jotta digitalisaatiosta tulisi aidosti itsestään selvä ja siten huomaamaton osa humanististakin tutkimuskenttää, tulee se vaatimaan vuosia ja ennen juuri kaikkea yhteistyötä, resursseja sekä avoimuutta. Suomen Akatemiankin määritelmän mukaan digitaaliset ihmistieteet eivät ole vain digitaalisia aineistoja ja menetelmiä, vaan myös sitä, että tutkijat harjoittavat reflektiota sen suhteen, mitä digitalisoituminen ylipäätään tarkoittaa heille sekä laajemmin yhteiskunnalle ja kulttuurille. [1]

Ihminen on sopeutuvainen ja vaikka koronakriisin myötä siirrymme hyödyntämään monenlaisia uusia käytänteitä, ei ”uusi normaali” saa olla itseisarvo itsessään. Sitä ei tule käyttää piiloteltuna, mutta pinnan alla vaarallisena ”konsulttipuheena”, jolla ajetaan säästöjä esimerkiksi kontaktiopetukseen tai tutkimusaineistojen saavutettavuuteen. On myös tutkijoiden oman aktiivisuuden varassa huolehtia arjen rakentavalla painostuksella, että kirjastot ja arkistot palaavat takaisin normaaliin, jotteivat ne jää koronan varjolla pysyvästi vaillinaisiin aukioloaikoihin tai muutoin heikennä palveluitaan. Vastaavasti etäopetus ei saisi olla vain säästön väline niin, että opetus tallennetaan digitaaliseen muotoon ja ladataan sähköiselle alustalle passiivisesti katsottavaksi, kerta toisensa jälkeen. Opettajien on huolehdittava, että luentotalleista ja digitaalisista kurssialustoista maksetaan selkeä korvaus suhteessa niiden hyödyntämiskertoihin, etteivät immateriaalioikeuden pääse hämärtyämään. Myös opiskelijoiden ja väitöstutkijoiden on jatkossakin pyydettävä reippaasti opettajilta ja ohjaajilta henkilökohtaista ohjausta, jotteivat nämä ajaudu sähköisten viestintämuurin taakse tavoittamattomiin. Inhimillisen vuorovaikutuksen hienous on sen monipuolisuus tunnesävyineen. Sitä ei etäyhteys ainakaan toistaiseksi kunnolla tavoita.

Koronavuosi on vaikuttanut ihmisten käsityksiin työn ja vapaa-ajan suhteesta, eikä vähiten akateemisilla aloilla. Yhteiskunnassa jo pitkään kyteneet poliittiset keskustelut työelämän muutoksista, palkanmuodostuksesta ja työn sekä vapaa-ajan alati häilyvämmästä suhteesta modernin digityöläisen elämässä ovat saaneet uutta pontta. Historiallista taustaa tämän ajankohtaisen keskustelun ymmärtämiselle tarjoaa Maiju Wuokon laaja katsausartikkeli vapaa-ajan historiaan Suomessa. Työn ja vapaa-ajan, kodin ja julkisen, tarpeellisen ja harrastuksen välimaastoissa liikkuu myös Marjukka Piiraisen puutarhanhoidon yleistymistä Suomen syrjäseuduilla käsittelevä tutkimusartikkeli. Luonto, puutarha ja omavaraisuuskin ovat olleet monille tärkeitä koronavuoden aikana. Hyöty- ja ilonäkölmiäkin tavoittavassa Piiraisen artikkelissa

käytetään teemahaastatteluita, joihin on tallentunut arvokasta tietoa puutarhakulttuurin leviämisestä 1900-luvun aikana. Varsinaisten tutkimustulostensa lisäksi artikkeli on merkittävä kehittäessään jalostettuja lähestymistapoja puutarhakulttuurin tutkimiseen.

Numero sisältää jälleen tieteellisesti keskustelevia kirja-arvioita. Tällä kertaa yhteensä yksitoista kappaletta, useilta tieteenaloilta. Muutama kirja-arvioista on saanut alkunsa *J@rgonian* päätoimittaja Matti Roiton, *Historiallisen Aikakauskirjan* kirja-arviotoimittajan Tuomas Laine-Frigrenin ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen yhteistyössä keväällä 2020 järjestämällä väitöskirjatutkijoille suunnatulla kirja-arviokurssilla. Jokainen näistäkin kirja-arvioista on läpikäynyt kurssin jälkeen lehden normaalin tiukan toimitusprosessin ennen julkaisua. Myös kyseinen työpajamuotoinen tieteellisen kirjoittamisen pilottikurssi kohtasi koronahaasteen sen siirtyessä nopeasti etäopetukseen. Chattien moderointi, yhteysongelmien selvittely ja av-www-materiaalin mahdollistamien elementtien harkitseminen opetuksen sisällön ohella kulutti opettajien resursseja, mutta johti lopulta onnistuneeseen kurssiin, joka sai kiitosta myös osallistujilta. *J@rgonia* toivoo kirja-arvioiden tieteellisyyteen ja keskusteluvuuteen jo pidempään painottaneen linjansa johdosta tällaisten kurssien yleistymistä yli oppiainerajojen väitöskirjatutkijoiden opintopistesuorituksiin. Jo tutkijauran alkuvaiheessa on syytä syventyä kriittiseen mutta rakentavaan tieteelliseen keskusteluun. Tähän *dialogisuuteen* – myös laajempaan akateemisena elämänasenteena – kirja-arviot ovat yksi tärkeimmistä väylistä. Nuorille tutkijoille kirja-arvio voi olla ensimmäinen tieteellinen julkaisu. Tällöin heidän kirjoittamisprosessia kannattaa tukea, vaikkakin heillä usein on itse aihepiiri ja sitä koskeva tutkimus hyvinkin syvällisesti hallussa, etenkin jos kirja-arvio koskee omaa spesifiä väitöstutkimusaihetta. [2]

J@rgonian toimituskunta kiittää suuresti kaikkia kirjoittajia sekä vertaisarvioijia hyvästä yhteistyöstä ja kärsivällisyydestä numeron ilmestymisen suhteen! Aikatauluviiveet ovat valitettavia, mutta välillä väistämättömiä, kun kokonaisuuden yksittäiset palaset liikkuvat ajoittain eritahtisesti. Koronavuosi on korostanut inhimillisen toiminnan epäsynkronisuutta poikkeuksellisen paljon, mutta vastuu julkaisuviiveestä on yksin toimituskunnalla.

J@rgonia on jatkuvassa valmiudessa kuulemaan ideoita ja ehdotuksia mahdollisiksi teemanumeroiksi. Jos sinua tai tutkimushankettasi kiinnostaa avoimen julkaisun mahdollisuus, tilaisuus julkaista suomenkielisten tekstien lisäksi soveltuvin osin myös englanniksi ja ruotsiksi sekä monitieteisyyden mahdollistama laaja-alaisuus, niin päätoimittajaan ja toimitussihteeriin kannattaa ottaa rohkeasti yhteyttä. Myös teemanumeroa pienemmät ”teemasaarekkeet” ovat mahdollisia ja niistä saadaan esimakua seuraavassa kesällä 2021 ilmestyvässä numerossa, joka tulee sisältämään mielen terveyteen ja sairauteen liittyviä tekstejä.

Toimituskunta toivottaa mielekkäitä lukuhetkiä sekä oikein hyvää ja monimerkityksellisesti avoimempaa vuotta 2021 – toivottavasti pääsemme akateemisista koronakammioista taas toistemme pariin!

Toimitussihteeri ja kirja-arviovastaava, FM, väitöskirjatutkija Petteri Impola, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Päätoimittaja, FT, tutkijatohtori Matti Roitto, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Viitteet

[1] Digitaaliset ihmistieteet – DIGIHUM (2016–2022), *Suomen Akatemia*, <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitusmuodot/akatemiaohjelmat/digitaaliset-ihmistieteet--digihum-2016-2022/>. [Haettu 3.5.2021]

[2] Laajemmin kirja-arviokurssista ja tieteellisen kirjoittamisen taidosta ks. Roitto & Laine-Frigren 2020; Kirja-arvioihin panostamisesta ks. Roitto & Impola 2018.

Kirjallisuus

Roitto, Matti & Tuomas Laine-Frigren. 2020. Arvion mekin ansaitsemme – Kirja-arviot ja tieteellisen kirjoittamisen taito. *Historiallinen Aikakauskirja* 118, 3: 356–360.

Roitto, Matti & Petteri Impola. 2018. Arvokkaat arviot. *J@rgonia* 16, 32: v–viii, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201812185173>. [Haettu 3.5.2021]